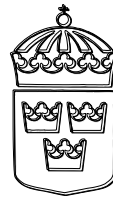

Regeringens proposition

2011/12: 122

Diskriminering som har samband med kön
i fråga om försäkringstjänster

Prop.
2011/12:122

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 15 mars 2012

Fredrik Reinfeldt

Erik Ullenhag
(Arbetsmarknadsdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att det generella undantaget i diskrimineringslagen (2008:567) från förbudet mot diskriminering som har samband med kön vid tillhandahållande av försäkringstjänster tas bort. I stället föreslås att det införs ett särskilt förbud mot att ha olika försäkringspremier och ersättningar för kvinnor och män om skillnaderna grundas på beräkningar där kön använts som en faktor.

Förslaget till ändring i diskrimineringslagen föreslås träda i kraft den 21 december 2012. Kravet på könsneutrala beräkningar ska gälla nya försäkringsavtal efter denna tidpunkt.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)	4
3	Ärendet och dess beredning	6
4	Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster	6
4.1	Europeiska unionens stadga	6
4.2	Rådets direktiv 2004/113/EG	7
4.3	Undantaget för kön och försäkringar i diskrimineringslagen	8
4.4	Undantagets tillämpning i försäkringsbranschen	8
4.5	EU-domstolens dom i mål C-236/09 Test-Achats	11
4.6	Europeiska kommissionens meddelande om tillämpningen av direktiv 2004/113/EG	12
5	Ändring i diskrimineringslagen avseende kön och försäkringstjänster	15
6	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	21
7	Konsekvenser	24
7.1	Konsekvenser för jämställdhet mellan kvinnor och män	24
7.2	Konsekvenser ur ett konsumentperspektiv	24
7.3	Konsekvenser för försäkringsbranschen	27
7.4	Konsekvenser för miljön och de integrationspolitiska målen m.m.	28
8	Författningskommentar	29
Bilaga 1	Sammanfattning av promemorian Vissa förenklingar i det arbetsmarknadspolitiska regelverket m.m. (Ds 2011:31)	32
Bilaga 2	Promemorians lagförslag	33
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	34
Bilaga 4	Förteckning över remissinstanserna (remissmöte)	35
Bilaga 5	Lagrådsremissens lagförslag	36
Bilaga 6	Lagrådets yttrande	38
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 15 mars 2012	40
	Rättsdatablad	41

1 Förlag till riksdagsbeſlut

Prop. 2011/12:122

Regeringen föreſlår att riksdagen antar regeringens förſlag till lag om ändring i diſkrimineringſlagen (2008:567).

2 Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs i fråga om diskrimineringslagen (2008:567)
dels att 2 kap. 12 § och 6 kap. 1 § ska ha följande lydelse,
dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 2 kap. 12 a §, av följande
lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap. **12 §**

Diskriminering är förbjuden för den som

1. utanför privat- och familjelivet tillhandahåller varor, tjänster eller bostäder till allmänheten, eller

2. anordnar en allmän sammankomst eller en offentlig tillställning.

Den som i förhållande till allmänheten företräder den som avses i första stycket ska likställas med denne.

Förbudet gäller dock inte diskriminering som har samband med ålder. Förbudet mot diskriminering som har samband med kön gäller inte tillhandahållande av försäkringstjänster och hindrar inte heller att kvinnor och män i fråga om andra tjänster eller bostäder behandlas olika, om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

12 a §

Förbudet i 12 § gäller inte diskriminering som har samband med ålder.

Förbudet mot diskriminering som har samband med kön hindrar inte att kvinnor och män behandlas olika i fråga om tjänster eller bostäder, om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

För försäkringstjänster gäller dock att enskilda personers försäkringspremier eller försäkringsersättningar inte får skilja sig åt

mellan kvinnor och män utifrån beräkningar baserade på kön. Trots detta får, om villkoren i andra stycket är uppfyllda, en persons könstillhörighet påverka bedömningen av andra faktorer som beräkningar av försäkringspremier baseras på.

6 kap.

1 §

Mål om tillämpningen av 2 kap. 1, 2, 3 eller 18 § ska handläggas enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister. I sådana mål ska som arbetstagare anses också den som gör en förfrågan om eller söker arbete och den som söker eller fullgör praktik eller står till förfogande för att utföra eller utför arbete som inhyrd eller inlånad arbetskraft. Den hos vilken praktiken eller arbetet utförs eller skulle ha utförts ska anses som arbetsgivare. Detta gäller också när reglerna om tvisteförhandling i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet tillämpas.

Mål om tillämpningen av 2 kap. 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 eller 19 § ska prövas av allmän domstol och handläggas enligt bestämmelserna i rättegångsbalken om rättegången i tvistemål när förlikning om saken är tillåten.

Mål om tillämpningen av 2 kap. 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 12 a, 13, 14, 15, 16, 17 eller 19 § ska prövas av allmän domstol och handläggas enligt bestämmelserna i rättegångsbalken om rättegången i tvistemål när förlikning om saken är tillåten.

1. Denna lag träder i kraft den 21 december 2012.

2. För försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser. Om ett försäkringsavtal som ingåtts före ikraftträdandet till följd av avtalet förlängs efter ikraftträdandet, gäller äldre bestämmelser.

3 Ärendet och dess beredning

I promemorian Vissa förenklingar i det arbetsmarknadspolitiska regelverket m.m. (Ds 2011:31) lämnades förslag bl.a. till ändring av diskrimineringslagen (2008:567) med anledning av en dom från EU-domstolen den 1 mars 2011 (Mål C-236/09, Association belge des Consommateurs Test-Achats ASBL m.fl. mot Conseil des ministres). En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 1*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 2*.

Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena och en remissammanställning finns tillgängliga i Arbetsmarknadsdepartementet (dnr A2011/3459/A).

Efter remisstidens utgång lämnade Europeiska kommissionen ett meddelande om riktlinjer för rättsläget på området kön och försäkringar (se avsnitt 4.6). I syfte att få ta del av berörda remissinstansers synpunkter på meddelandet från kommissionen har Arbetsmarknadsdepartementet hållit ett remissmöte. En förteckning över remissinstanserna vid remissmötet finns i *bilaga 4*. Remissinstanserna har efter mötet även fått möjlighet att inkomma med kompletterande yttranden. Yttrandena finns tillgängliga i Arbetsmarknadsdepartementet (dnr A2012/212/DISK).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 9 februari 2012 att inhämta Lagrådets yttrande över det lagförslag som finns i *bilaga 5*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 6*.

Regeringen har beaktat Lagrådets synpunkter. Lagrådets synpunkter behandlas i avsnitt 5 (under rubriken Lagtextens utformning och innebörd) och i författningskommentaren.

4 Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster

4.1 Europeiska unionens stadga

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna¹ (stadgan) gäller för EU:s institutioner och för medlemsstaterna när de tillämpar EU-rätten. Av artikel 21.1 framgår att all diskriminering på grund av bl.a. kön ska vara förbjuden. Enligt artikel 23 ska jämställdhet mellan kvinnor och män säkerställas på alla områden. Genom Lissabonfördragets ikraftträdande har stadgan samma rättsliga värde som fördragen.

¹ EUT C 83, 30.3.2010, s. 389.

Rådets direktiv 2004/113/EG av den 13 december 2004 om genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster² brukar benämnas som direktivet om varor och tjänster. Syftet med direktivet är att fastställa en ram för bekämpning av könsdiskriminering när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, för att i medlemsstaterna genomföra principen om likabehandling av kvinnor och män. I skäl 4 i ingressen till direktivet anges att jämställdhet mellan kvinnor och män är en grundläggande princip för Europeiska unionen och det hänvisas till artikel 21 och 23 i stadgan. I skäl 15 konstateras att det redan finns ett antal rättsliga dokument för genomförande av principen om likabehandling mellan kvinnor och män när det gäller frågor som rör arbetslivet och att direktivet därför inte bör gälla frågor som rör detta område.

Direktivet innehåller förbud mot direkt och indirekt könsdiskriminering, trakasserier på grund av kön, sexuella trakasserier och instruktioner att diskriminera. Förbuden gäller för alla personer som tillhandahåller varor och tjänster som är tillgängliga för allmänheten, såväl inom den offentliga som den privata sektorn, inklusive offentliga organ, och som erbjuds utanför området för privat- och familjeliv och transaktioner som utförs i det sammanhanget.

Förbudet mot könsdiskriminering gäller även vid tillhandahållande av försäkringar och andra finansiella tjänster. Enligt artikel 5.1 i direktivet ska medlemsstaterna se till att, i alla nya kontrakt som ingås senast efter den 21 december 2007, användningen av kön som en faktor vid beräkningen av premier och ersättningar i samband med försäkringar och därmed sammanhängande finansiella tjänster inte resulterar i att skillnader uppstår i enskilda personers premier och ersättningar. Enligt artikel 5.2 får dock medlemsstaterna, om de beslutar om det före den 21 december 2007, tillåta proportionerliga skillnader i enskilda personers premier och ersättningar om användningen av kön är en avgörande faktor vid en riskbedömning som grundas på relevanta och korrekta försäkringstekniska och statistiska uppgifter. Medlemsstaterna ska i så fall meddela kommissionen detta och se till att korrekta uppgifter som är relevanta för användningen av kön som en avgörande försäkringsteknisk faktor sammanställs, offentliggörs och regelbundet uppdateras. En medlemsstat som väljer att tillfälligt tillåta skillnader ska se över sitt beslut fem år efter den 21 december 2007.

Direktivet utesluter inte skillnader i behandling, om tillhandahållandet av varor och tjänster uteslutande eller främst riktade till personer av ett kön motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga. Principen om likabehandling hindrar inte heller en medlemsstat från att behålla eller besluta om särskilda åtgärder för att förhindra eller kompensera könsrelaterat missgynnande (positiv särbehandling).

² EUT L 373, 21.12.2004, s. 37 (Celex 32004L0113).

Direktivet innehåller även bestämmelser om bl.a. enskildas tillvaratagande av rättigheter enligt direktivet, fördelning av bevisbörda vid påstådd diskriminering och påföljder för överträdelse av diskrimineringsförbudet.

4.3 Undantaget för kön och försäkringar i diskrimineringslagen

Direktivet om varor och tjänster är genomfört i svensk rätt genom diskrimineringslagen (2008:567). Med diskriminering avses enligt 1 kap. 4 § direkt och indirekt diskriminering, trakasserier, sexuella trakasserier och instruktioner att diskriminera. Enligt 2 kap. 12 § är diskriminering förbjuden för den som utanför privat- och familjelivet tillhandahåller varor, tjänster eller bostäder till allmänheten. Förbudet gäller diskriminering som har samband bl.a. med diskrimineringsgrunden kön. Med tjänst avses något som någon gör eller utför åt någon annan mot ersättning. Med tillhandahållande avses den civilrättsliga transaktionen såsom köp, byte, upplåtelse och gåva. I tillhandahållande till allmänheten ligger att både transaktioner som sker yrkesmässigt eller annars i näringsverksamhet och privatpersoners transaktioner, faller innanför förbudets tillämpningsområde i den mån de erbjuds till allmänheten i betydelsen obestämd krets av personer.

Förbudet mot diskriminering som har samband med kön gäller enligt 2 kap. 12 § tredje stycket diskrimineringslagen dock inte tillhandahållande av försäkringstjänster. Sverige har alltså utnyttjat den möjlighet till undantag som medges i artikel 5.2 i direktiv 2004/113/EG.

Förbudet hindrar inte heller att kvinnor och män i fråga om andra tjänster eller bostäder behandlas olika, om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet. I förarbetena till bestämmelsen (prop. 2007/08:95 s. 521) anges som exempel på när undantagsregeln är avsedd att tillämpas bl.a. tjänster i form av skyddade boenden för kvinnor eller män som utsatts för fysiskt eller psykiskt våld eller annat utnyttjande och lån eller rådgivning som lämnas till kvinnor på mer förmånliga villkor än till män i samband med start eller bedrivande av näringsverksamhet.

4.4 Undantagets tillämpning i försäkringsbranschen

Mot bakgrund av att Sverige utnyttjat undantaget i direktiv 2004/113/EG har Sverige också varit skyldig att säkerställa att de bakomliggande försäkringstekniska och statistiska uppgifter som utgör grund för beräkningarna är tillförlitliga, regelbundet uppdateras och är tillgängliga för allmänheten.

Finansinspektionen har därför under åren fått i uppdrag av regeringen att övervaka hur branschen sammanställer, offentliggör och uppdaterar den statistik och data som utgör grund för användandet av kön som försäkringsteknisk faktor.

Könsdifferentierade premier har, baserat på tillförlitlig och i enlighet med direktivet publicerad statistik, använts inom flera produkter och

Livförsäkring och sjukförsäkring

Den svenska livförsäkringsbranschen utgjordes i slutet av 2010 av 44 livförsäkringsbolag (riskbolag), med totala placeringstillgångar på drygt 2 452 miljarder kronor. Av dessa placeringstillgångar utgjorde fondförsäkring ca 16 procent och övrig livförsäkring 84 procent.

När det gäller livförsäkring är återstående livslängder av central betydelse. Antagande om en försäkringstagares livslängd används dels när premier beräknas, dels när sparkapital ska fördelas över månader vid utbetalning. Livförsäkringsområdet kan delas in i två olika typer av försäkringar, dödsfallsrisk och livsfallsrisk. I det första fallet sker försäkringsfallet när försäkringstagaren avlider medan det andra fallet innebär att den försäkrade får utbetalningar under livets gång. Båda typerna baserar och förlitar sig på antaganden om återstående livslängder.

Livslängd och dödlighet kan mätas på olika sätt. Exempelvis kan parametern förväntad återstående livslängd användas, som beräknas per ålder och som sannolikheten att överleva kommande år. Ett annat mått är s.k. ettåriga dödssannolikheter, vilket är sannolikheten att en person i en viss ålder ska avlida under det kommande året. Svensk Försäkrings Försäkringstekniska Forskningsnämnd har studerat skillnader i livslängder och dödlighet mellan kvinnor och män vid privat tecknade livförsäkringar. Analyserna har visat på skillnader i dödssannolikheter mellan könen. Vid 35 års ålder har exempelvis män ca 45 procent högre dödlighet än kvinnor. Motsvarande siffra vid 50 år ålder är ca 20 procent. Efter 75 års ålder faller dock mäns överdödlighet kraftigt, vilket visar på att skillnaderna börjar att jäsna ut sig vid de riktigt höga åldrarna. Reservationer görs dock för att dataunderlaget är mer begränsat för de lägre åldrarna, vilket kan göra resultaten aningen osäkrare.

De påvisade skillnaderna i dödlighet har genom möjligheten att nyttja undantaget från könsneutralitet fått olika typer av effekter. Dels innebär den högre dödssannolikheten för män att de får betala en högre premie än jämnåriga kvinnliga försäkringstagare för samma rätt till ersättning vid försäkringsfall, dels påverkar den längre kvinnliga livslängden storleken på pensionsutbetalningarna. En längre livslängd innebär att ett visst sparkapital ska räcka längre. Vid 65 års ålder beräknas kvinnor leva tre år längre än män, vilket då leder till att de månatliga utbetalningarna blir lägre. Slutsatsen som dragits är att det finns skillnader i livslängd och dödlighet mellan kvinnor och män samt att dessa gett upphov till berättigade skillnader i premier och månatliga utbetalningar. Finansinspektionen har därmed funnit att kraven som ställts i direktivet avseende hur branschen ska hantera statistiken uppfyllts.

När det gäller sjukförsäkringar baseras premiesättningen på dels sannolikheten för insjuknande, dels sannolikheten att kvarstå som sjuk. Även här har en skillnad kunnat urskiljas mellan kvinnor och män i en analys av utbetalda sjukersättningar, som genomförts av Försäkringskassan. Under år 2005 betalades 59 procent av sjukersättningarna till kvinnor, medan den motsvarande andelen till män uppgick till 41

procent. Statistiken visar också att skillnaderna varierar med åldersgrupp. I de yngre åldrarna 20–29 år och åldersintervallet 60–64 år är skillnaden mindre än exempelvis i intervallen 30–39 år och 40–49 år där skillnaderna är som störst.

Försäkringsförbundet (numera Svensk Försäkring) gav 2006 ett uppdrag till ett revisorsföretag att statistiskt analysera sjuklighet i syfte att bevisa att skillnaderna i uttagandet av sjukdagar beror på kön och inte andra variabler. Totalt ingick 5,6 miljoner personer som var bosatta i Sverige i slutet av 2005 i undersökningen. Analysen fastställde att det är kön som huvudsakligen förklarar antalet sjukdagar och genomsnittlig sjukersättning per dag och person. Femton andra faktorer analyserades också, men dessa kunde inte enskilt fullt ut förklara skillnaderna. Slutsatsen som därmed drogs var att det finns skillnader mellan män och kvinnor när det gäller sjuklighet.

Motorförsäkring

Motorförsäkring kan delas in i fyra delmoment. Första momentet är den enligt lag obligatoriska trafikförsäkringen som omfattar skador på förare, passagerare och medtrafikanter i händelse av trafikolycka. Den täcker också skada på andra fordon och egendom. Ett andra delmoment utgörs av delkaskoförsäkring som ger ersättning vid bl.a. stöld av fordon eller tillbehör, brand och räddning. Det tredje momentet utgörs av vagnskadeförsäkring som ger ersättning vid skador på det egna fordonet i samband med trafikolycka, skadegörelse eller vid naturskada. Ett slutligt och fjärde moment avser tilläggsförsäkringar såsom hyrbil och självriskreducering vid viltkollision, vilka är av mindre betydelse i det här sammanhanget. I slutet på 2010 motsvarade trafik- och övrig motorförsäkring nästan 23 000 miljoner kronor, vilket var ungefär 38 procent av de inbetalda premierna inom skadeförsäkring (exklusive avtalsförsäkringar).

Inom skadeförsäkringsområdet motorförsäkring används flera olika faktorer för att bestämma priset på försäkringen. Förutom kön och ålder på ägaren vägs även in bl.a. bostadsort och körsträcka. Även avseende motorförsäkring har Finansinspektionen granskat hanteringen av det statistiska underlaget som motiverar könsdifferentierade premier. I analysen jämförs skadekostnaden för kvinnor och män i olika åldrar. Som mått för jämförelsen används begreppet genomsnittlig försäkringskostnad, vilket räknats fram genom att den totala skadekostnaden dividerats med antalet försäkringsår. Med försäkringsår avses i det här fallet antalet försäkringstagare i genomsnitt under ett kalenderår. Granskningen visade på klara skillnader mellan kvinnor och män, speciellt i de lägsta åldersintervallen. Som exempel har det för trafikförsäkrade fordon i åldersgruppen 15–22 år konstaterats att kvinnors genomsnittliga skadekostnad är ca 60 procent av männens. Motsvarande siffror för de andra försäkringsgrupperna är ca 70 procent. Sammantaget kan det konstateras att skadekostnaderna för kvinnor med några få undantag generellt ligger lägre. Skillnaderna varierar dock starkt med åldersgrupperna. I syfte att kvalitetssäkra underlaget fick Försäkringstekniska Forskningsnämnden 2008 uppdraget att göra en större studie för att undersöka om de noterade

könsskillnaderna består även när andra faktorer (såsom körsträcka, bilmodell och region) vägs in. Studien visade att så var fallet. Slutsatsen som drogs var att det dels föreligger betydande skillnader mellan könen, dels även finns stora variationer mellan olika åldersintervall. Finansinspektionen fann även avseende motorförsäkring att de i direktiv 2004/113/EG uppställda kraven uppfylldes. Prop. 2011/12:122

Privat tecknade pensionsförsäkringar

Vid privata pensionsförsäkringar använder många av försäkringsbolagen könsdifferentierade premier, huvudsakligen beroende på olika livslängdsantaganden för kvinnor och män. Eftersom kvinnor statistiskt sett lever längre får de lägre utbetald månatlig ersättning då det sparade pensionskapitalet slås ut på fler år. Om det finns ett efterlevandeskydd minskar dock premieskillnaden mellan kvinnor och män då skyddet kostar mindre för kvinnorna eftersom männen antas avlida tidigare.

4.5 EU-domstolens dom i mål C-236/09 Test-Achats

EU-domstolen har i dom i mål C-236/09 Test-Achats³ slagit fast att artikel 5.2 i direktiv 2004/113/EG är ogiltig med verkan från och med den 21 december 2012.

Test-Achats m.fl. ansökte vid den belgiska författningsdomstolen om upphävande av en lag enligt vilken proportionerliga skillnader som grundar sig på kön tillåts vid bestämmandet av försäkringspremier och försäkringsersättningar om kön är en avgörande faktor vid riskbedömningen på grundval av relevanta och korrekta försäkringstekniska och statistiska uppgifter. Test-Achats m.fl. ansåg att den belgiska lagen, varigenom den möjlighet till undantag som föreskrivs i artikel 5.2 i direktiv 2004/113/EG genomfördes, stod i strid med principen om lika-behandling av kvinnor och män. Författningsdomstolen framställde en begäran om förhandsavgörande till EU-domstolen och ställde i första hand frågan om artikel 5.2 i direktivet är förenlig med artikel 6.2 i fördraget om Europeiska unionen, i synnerhet med principen om jämställdhet och icke-diskriminering såsom den anges i denna bestämmelse.

Domstolen konstaterar att eftersom det i skäl 4 till direktiv 2004/113/EG uttryckligen hänvisas till artiklarna 21 och 23 i stadgan, ska giltigheten av artikel 5.2 i direktivet bedömas med beaktande av dessa bestämmelser. Domstolen uttalar vidare att under det gradvisa uppnåendet av jämställdhet är det unionslagstiftaren som bestämmer vid vilken tidpunkt denne ska ingripa med hänsyn till utvecklingen av de ekonomiska och sociala förhållandena i unionen. När unionslagstiftaren har beslutat sig för att ingripa måste dock ingripandet på ett konsekvent sätt leda till det eftersträlvade målet, vilket inte utesluter möjligheten att

³ Mål C-236/09 Association belge des Consommateurs Test-Achats ASBL m.fl. mot Conseil des ministres.

föreskriva övergångsperioder eller undantag som är begränsade till sin räckvidd. Prop. 2011/12:122

Domstolen noterar att likabehandlingsprincipen enligt domstolens fasta praxis innebär att jämförbara situationer inte får behandlas olika och att olika situationer inte får behandlas lika, såvida det inte finns sakliga skäl för en sådan behandling. Jämförbarheten i situationerna ska bedömas utifrån föremålet för och syftet med den unionsrättsakt genom vilken den ifrågavarande skillnaden i behandlingen införs. I detta fall införs denna skillnad genom artikel 5.2 i direktivet. Det mål som eftersträvas med direktivet avseende försäkringstjänster är, såsom framgår av artikel 5.1 i detsamma, att regeln om könsneutrala premier och ersättningar ska tillämpas. I skäl 18 i direktivet anges uttryckligen att för att säkra likabehandling av kvinnor och män bör användningen av kön som en försäkringsteknisk faktor inte leda till skillnader i enskildas premier och ersättningar. I skäl 19 i direktivet anges att medlemsstaterna har möjlighet att som ett undantag underlåta att tillämpa regeln om könsneutrala premier och ersättningar. Direktivet utgår således från att kvinnors och mäns situationer, när det gäller försäkringspremier och försäkringsersättningar som de har tecknat, är jämförbara vid tillämpningen av principen om likabehandling av kvinnor och män i artiklarna 21 och 23 i stadgan. Det föreligger under dessa omständigheter en risk för att det undantag med avseende på likabehandling av kvinnor och män som föreskrivs i artikel 5.2 i direktivet tillåts på obestämd tid i unionsrätten. Enligt EU-domstolen är en sådan bestämmelse, enligt vilken det är tillåtet för de berörda medlemsstaterna att utan tidsbegränsning bibehålla ett undantag från regeln om könsneutrala premier och ersättningar, oförenlig med uppnåendet av det mål om likabehandling av kvinnor och män som eftersträvas i direktivet och med artiklarna 21 och 23 i stadgan.

Domstolen fastslår att bestämmelsen följaktligen ska anses vara ogiltig efter utgången av en lämplig övergångsperiod. Mot denna bakgrund beslutar domstolen att artikel 5.2 i direktiv 2004/113 är ogiltig med verkan från och med den 21 december 2012.

4.6 Europeiska kommissionens meddelande om tillämpningen av direktiv 2004/113/EG

Med anledning av EU-domstolens dom i mål C-236/09 Test-Achats har kommissionen den 22 december 2011 lämnat ett meddelande om riktlinjer för tillämpningen av direktiv 2004/113/EG på försäkringsområdet.⁴ Kommissionen konstaterar inledningsvis att samtliga EU-medlemsstater i någon utsträckning tillåter könsskillnader vid försäkringar och att domen därför kommer att få konsekvenser i alla medlemsstater. Syftet med riktlinjerna från kommissionen är att främja efterlevnad av domen på nationell nivå. Kommissionens ståndpunkt påverkar dock inte eventuella

⁴ KOM(2011) 9497 slutlig, Meddelande från kommissionen: Riktlinjer för tillämpningen av rådets direktiv 2004/113/EG på försäkringar mot bakgrund av EU-domstolens dom i mål C-236/09 (Test-Achats).

Begreppet nya avtal

Kommissionen noterar att EU-domstolens dom innebär att från och med den 21 december 2012 måste regeln om könsneutralitet i artikel 5.1 tillämpas utan undantag vid beräkningen av enskilda personers premier och ersättningar i nya avtal. Kommissionen anmärker att begreppet nya avtal inte definieras i direktivet och att det inte heller finns någon hänvisning till nationell lagstiftning när det gäller dess innebörd. Kommissionen anser att det av flera skäl är viktigt att det görs en enhetlig tolkning av begreppet i hela unionen och att tillämpningen av artikel 5.1 förutsätter en tydlig distinktion mellan befintliga och nya försäkringsavtal. Enligt kommissionen ska regeln om könsneutralitet i artikel 5.1 tillämpas om ett avtal ingås som kräver alla parter uttryckliga medgivande, inbegripet ändringar av befintliga avtal, och det sista av de medgivandena som krävs för att avtalet ska kunna ingås ges den 21 december 2012 eller senare. Som exempel på vad som följaktligen bör betraktas som nya avtal som måste följa den könsneutrala regeln nämner kommissionen (a) avtal som ursprungligen ingås den 21 december 2012 eller senare, där den relevanta tidpunkten är den då anbudet accepteras, och (b) avtal mellan parter som ingås den 21 december 2012 eller senare om förlängning av avtal som ingicks före denna tidpunkt och som annars hade förfallit. Som exempel på situationer som å andra sidan inte bör anses som nya avtal nämner kommissionen (a) en automatisk förlängning av ett befintligt avtal om ingen uppsägning meddelas före en viss tidsfrist i enlighet med villkoren i det befintliga avtalet, (b) ändringar av enskilda inslag i befintliga avtal, t.ex. premieförändringar, på grundval av på förhand fastställda parametrar, i fall där försäkringstagaren inte behöver ge sitt medgivande, (c) att försäkringstagaren lägger till olika former av utökade eller kompletterande försäkringsskydd vars villkor fastställts i avtal ingångna före den 21 december 2012, när detta kan ske genom ett ensidigt beslut av försäkringstagaren (t.ex. när försäkringstagaren vill höja det belopp som investeras i en livförsäkringsprodukt) och (d) att en försäkringsportfölj överförs från en försäkringsgivare till en annan utan att statusen på de avtal som ingår i portföljen förändras.

Innebörden av kravet på könsneutralitet

Vidare konstaterar kommissionen att artikel 5.1 i direktivet förbjuder alla resultat där skillnader uppstår i enskilda personers premier och ersättningar till följd av användningen av kön som en faktor vid beräkningen av premier och ersättningar. Enligt kommissionen gäller förbudet inte all användning av kön som en riskbedömningsfaktor. Sådan användning är tillåten vid beräkningen av premier och ersättningar på en aggregerad (kollektiv) nivå, förutsatt att det inte leder till differentiering på individnivå. Efter EU-domstolens dom är det därför fortsatt möjligt att samla in, lagra och använda information om könstillhörighet eller könsrelaterad information inom dessa gränser, dvs. vid reserveringar och internpris-

sättning (använda uppgifter om könstillhörighet i samband med riskbedömningar), prissättning av återförsäkring, marknadsföring och reklam (omfattas inte av direktivet enligt artikel 3.3) och i vissa avseenden vid ingående av liv- och sjukförsäkringar. Det sistnämnda fallet förklaras enligt följande. Regeln om könsneutralitet betyder att premier och ersättningar inte får variera mellan två individer beträffande samma försäkring endast på grund av att de har olika kön. Det finns dock andra riskfaktorer, t.ex. hälsotillstånd eller familjehistoria, som får ligga till grund för en differentiering och som försäkringsgivarna måste bedöma med hänsyn till könstillhörighet, med tanke på att det finns vissa fysiologiska skillnader mellan män och kvinnor.

Kommissionen anser också att det enligt villkoren i artikel 4.5 i direktivet – som anger att direktivet inte utesluter skillnader i behandling, om tillhandahållandet av varor och tjänster uteslutande eller främst till personer av ett kön motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga – fortfarande är möjligt för försäkringsgivare att erbjuda könsspecifika försäkringsprodukter, eller valmöjligheter inom ramen för avtal, för att täcka tillstånd som enbart eller främst rör antingen män eller kvinnor. Som exempel nämns prostatacancer, bröst- eller livmoderhalscancer. Enligt kommissionen är denna möjlighet emellertid utesluten när det gäller graviditet och moderskap på grund av artikel 5.3 i direktivet, vilken innehåller ett förbud mot att kostnader som har samband med graviditet och moderskap leder till skillnader i enskilda personers premier och ersättningar.

Kommissionen behandlar sedan frågan om indirekt diskriminering och konstaterar att enligt artikel 2 b i direktivet sker sådan i försäkrings-sammanhang när en skenbart neutral riskfaktor särskilt missgynnar personer av ett visst kön, men att till skillnad från direkt diskriminering kan indirekt diskriminering vara motiverad om det finns ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga. Användningen av riskfaktorer som är knutna till könstillhörighet ska därför vara möjlig även i fortsättningen, så länge som de utgör verkliga riskfaktorer i sig själva. Som exempel pekas på att det bör vara möjligt med prisdifferentiering som baseras på bilmotorns storlek när det gäller trafikförsäkringar, även om män statistiskt sett kör bilar med mer kraftfulla motorer.

Tjänstepensionsförsäkringar

En annan fråga som tas upp av kommissionen är om tjänstepensionsförsäkringar berörs av EU-domstolens dom. Kommissionen kommer fram till att så inte är fallet och hänvisar bl.a. till att det av skäl 15 och artikel 3.4 framgår att direktivet endast gäller försäkringar och pensioner som är privata, frivilliga och åtskilda från anställningsförhållandet, eftersom sysselsättning och yrke uttryckligen är undantagna från dess räckvidd. Däremot är direktivet om varor och tjänster tillämpligt om en enskild anställd måste teckna en försäkring direkt med försäkringsgivaren utan inblandning av arbetsgivaren, t.ex. för att omvandla ett engångsbelopp till en livränta.

Kommissionen avslutar med att upplysa om att den kommer att göra en uppföljning och, på grundval av de kriterier som fastställs i dessa riktlinjer, se till att den nationella lagstiftningen på försäkringsområdet överensstämmer fullt ut med Test-Achats-domen och kommissionens riktlinjer om rättsläget. Kommissionen kommer att noga följa utvecklingen på försäkringsmarknaden för att upptäcka eventuella omotiverade prishöjningar till följd av Test-Achats-domen och vid misstankar om konkurrensbegränsande agerande, tillämpa de verktyg som den förfogar över enligt konkurrensrätten.

5 Ändring i diskrimineringslagen avseende kön och försäkringstjänster

Regeringens förslag: Det generella undantaget i diskrimineringslagen från förbudet mot diskriminering som har samband med kön vid tillhandahållande av försäkringstjänster tas bort. Det införs ett specifikt förbud mot att ha olika försäkringspremier och ersättningar för kvinnor och män utifrån beräkningar baserade på kön. Trots det får, om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet, en persons könstillhörighet påverka bedömningen av andra faktorer som beräkningar av försäkringspremier baseras på. Det införs en ny paragraf i diskrimineringslagen där samtliga undantag från diskrimineringsförbudet i fråga om varor, tjänster eller bostäder och den särskilda regleringen för försäkringstjänster anges.

Promemorians förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. I promemorian föreslås att försäkringstjänster i sin helhet inte ska omfattas av möjligheten att i vissa fall göra undantag från diskrimineringsförbudet.

Remissinstanserna: Svea hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Finansinspektionen, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Umeå universitet, Diskrimineringsombudsmannen, Regelrådet, Sveriges akademikers centralorganisation och Sveriges Kvinnolobby har tillstyrkt förslaget. Finansinspektionen har föreslagit en förtydligande kommentar om att försäkringsföretagen även i fortsättningen får ta in och använda uppgifter om kön för sin riskstatistik och aktuariella analys. Sveriges Kvinnolobby har haft synpunkter på utformningen av lagtexten. Regelrådet har ansett att konsekvensutredningen är bristfällig då en beloppsmässig kvantifiering av de förväntade effekterna saknas. Diskrimineringsombudsmannen har anfört att det kan vara en bra idé att i förarbetena bemöta försäkringsbranschens förutsägelser om att kön även fortsättningsvis kommer att beaktas, men på gruppnivå i stället för på individnivå, exempelvis genom att trafikförsäkring med lägre premie erbjuds medlemmar i föreningar med en hög andel kvinnor. Enligt Diskrimineringsombudsmannen bör förarbetena förekomma en sådan utveckling och slå fast att ett tillräckligt samband med kön föreligger även i dessa fall. Stockholms tingsrätt,

Konsumentverket, Svenska Aktuarieföreningen, Försäkringsjuridiska föreningen, Svensk Försäkring, Trafikförsäkringsföreningen och Trafikskadenämnden har inte haft någon invändning mot förslaget. Svenska Aktuarieföreningen har utifrån ett bransch- och konsumentperspektiv efterlyst ett förtydligande av hur EU-domstolens dom ska tolkas i svensk lagstiftning. Svensk Försäkring och Trafikförsäkringsföreningen har anfört att ett antal frågor är oklara och kräver klargöranden, t.ex. huruvida tjänstepensionsförsäkringar kommer att omfattas och om gravidförsäkringar kommer att vara tillåtna i fortsättningen. Svensk Försäkring och Trafikförsäkringsföreningen har även anfört att det föreligger tillämpningssvårigheter rörande tolkningen av försäkringsavtal avseende frivillig och obligatorisk grupp-försäkring. Försäkringsjuridiska föreningen ställer sig tveksam till om en reglering som innebär att försäkringsföretagen inte tillåts att differentiera riskgrupper på grund av kön är en lämplig reglering.

Skälen för regeringens förslag

Förbud mot olika försäkringspremier och ersättningar för kvinnor och män

EU-domstolen har i domen i mål C-236/09 Test-Achats slagit fast att undantaget i artikel 5.2 i direktiv 2004/113/EG, enligt vilket det är tillåtet för de berörda medlemsstaterna att utan tidsbegränsning bibehålla ett undantag från regeln om könsneutrala premier och ersättningar, är oförenligt med uppnåendet av det mål om likabehandling av kvinnor och män som eftersträvas i direktivet och med artiklarna 21 och 23 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. EU-domstolen har därför beslutat att bestämmelsen ska vara ogiltig med verkan från och med den 21 december 2012.

Sverige har utnyttjat den möjlighet till undantag som medges i artikel 5.2 i direktivet. Av 2 kap. 12 § tredje stycket diskrimineringslagen följer att förbudet mot diskriminering som har samband med kön i fråga om tillhandahållande av tjänster inte gäller tillhandahållande av försäkringstjänster. Det kan i sak anföras skäl både för och mot att undanta försäkringar från diskrimineringsförbudet. Eftersom EU-domstolen slagit fast att den artikel i direktivet som medger undantag från förbudet mot könsdiskriminering i fråga om försäkringspremier och ersättningar är ogiltig med verkan från och med den 21 december 2012, måste dock det generella undantaget i diskrimineringslagen för försäkringstjänster från förbudet mot könsdiskriminering tas bort. Det måste även i enlighet med artikel 5.1 i direktivet framgå att det inte är tillåtet att använda sig av olika försäkringspremier och ersättningar för kvinnor och män då beräkningarna baserats på kön. Diskrimineringslagen bör ändras i enlighet med detta. Med hänsyn till att Sverige är skyldig att anpassa diskrimineringslagen så att den är förenlig med EU-domstolens dom, saknas det anledning att här närmare analysera för- och nackdelar med att det generella undantaget för försäkringstjänster från diskrimineringsförbudet tas bort och ett krav på könsneutrala beräkningar införs. Det kan dock konstateras att en fördel med denna lagändring är att den innebär ett steg mot regeringens mål att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män i

samhället. Även mot bakgrund av diskrimineringslagens utgångspunkt – att värna principen om alla människors lika värde och rätt att bli behandlade som individer på lika villkor – är det rimligt att användningen av kön som faktor vid beräkningen av premier och ersättningar i samband med försäkringar inte resulterar i att skillnader uppstår i enskilda personers premier och ersättningar. En nackdel med lagändringen för försäkringsföretagen är att en användbar faktor för riskdifferentiering, kön, tas bort. En nackdel för försäkringstagarna är att de genomsnittliga försäkringspremierna för privat tecknade försäkringar kan förväntas bli högre och försäkringarna därmed dyrare.

I och med ändringen kan det alltså bli aktuellt att pröva ett försäkringsavtal utifrån diskrimineringslagens regelverk. Det kan komma i fråga att döma ut diskrimineringsersättning till någon som utsatts för diskriminering. I den mån ett villkor i ett individuellt försäkringsavtal innefattar diskriminering kan ett sådant villkor jämkas eller förklaras ogiltigt om den som diskrimineras begär det. Det torde i första hand vara jämkningar av premienivåer som kan komma att aktualiseras i detta sammanhang.

Lagtextens utformning och innebörd

Sveriges Kvinnolobby har invänt mot den föreslagna lagtexten och framhållit att den nu gällande lagtexten är skriven utifrån bestämmelsen om undantag från diskrimineringsförbudet och att förslaget till ny lydelse tar sin utgångspunkt i denna text. Detta gör formuleringen otymplig och otydlig. Sveriges Kvinnolobby anser att en ny lagtext i stället bör skrivas utifrån EU-direktivet, dvs. att förbudet mot diskriminering som har samband med kön inte hindrar att kvinnor och män behandlas olika om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

Regeringen konstaterar att EU-domstolens dom innebär att det i enlighet med artikel 5.1 i direktiv 2004/113/EG under alla förhållanden är oförenligt med principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om varor och tjänster att ha olika försäkringspremier och ersättningar, om skillnaderna är ett resultat av användningen av kön som en försäkringsteknisk faktor vid beräkningen. EU-domstolens dom påverkar, som kommissionen påpekat i sitt meddelande, inte möjligheten för försäkringsgivare att i enlighet med undantaget i artikel 4.5 i direktivet erbjuda könsspecifika försäkringsprodukter på marknaden som gäller tillstånd som enbart eller huvudsakligen drabbar män eller kvinnor. Lagtexten bör därför, till skillnad mot förslaget i promemorian, vara utformad så att det framgår att denna möjlighet att frånga likabehandlingskravet kvarstår. Det bör därför anges att diskrimineringsförbudet inte hindrar att kvinnor och män behandlas olika i fråga om tjänster, även försäkringstjänster, eller bostäder, om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

Kommissionen har i sitt meddelande anfört att möjligheten att erbjuda könsspecifika försäkringsprodukter, med hänsyn till den s.k. solidaritetsmekanismen i artikel 5.3 i direktiv 2004/113/EG, är utesluten vad gäller graviditet och moderskap. *Svensk Försäkring* och *Trafikförsäkringsföreningen* har framfört att det bör tydliggöras att kommissionens

uttalande inte medför att de gravidförsäkringar som marknadsförs i Sverige skulle vara otillåtna efter lagändringen. Det kan konstateras att direktivtexten endast förbjuder att kostnader som har samband med graviditet och moderskap leder till skillnader i enskilda personers premier och ersättningar och att texten inte uttryckligen förbjuder graviditetsförsäkringsprodukten som sådan. Det framstår som främmande att se det som mindre förmånligt för vare sig kvinnor eller män att det erbjuds möjligheter att teckna en sådan försäkring. Det står dock klart att i den mån en man och en kvinna har tecknat likadana eller liknande försäkringar så kan det t.ex. inte anses berättigat att kostnader som har samband med graviditet leder till skillnader i premier mellan dem.

Som en följd av EU-domstolens dom bör det även av lagtexten framgå att möjligheten att göra undantag från diskrimineringsförbudet inte gäller för försäkringstjänster vid beräkningen av kvinnors och mäns försäkringspremier och ersättningar. I enlighet med regleringen i artikel 5.1 i direktivet bör det särskilt anges att skillnader mellan kvinnors och mäns premier och ersättningar inte får finnas utifrån beräkningar som baserats på kön som en faktor.

Kommissionen har i sitt meddelande om tillämpningen av direktivet anfört att EU-domstolens dom inte innefattar något förbud mot att i vissa avseenden beakta kön som en faktor vid värderingen av andra riskfaktorer, t.ex. hälsotillstånd och sjukdomshistorik i en familj, med hänsyn till de fysiologiska skillnaderna mellan kvinnor och män. Dessa skillnader får beaktas av försäkringsgivare inför tecknande av liv- eller sjukförsäkring, t.ex. vid val av hälsoundersökningar och tolkningen av medicinska resultat. Det framgår att kommissionens uppfattning även är att det inte finns något hinder mot att ett beaktande av försäkringstagarens kön, vid värderingen av andra riskfaktorer, i det enskilda fallet kan få påverka försäkringspremiens storlek olika för en kvinna eller man med samma riskfaktor. Detta gäller i fall där riskfaktorns betydelse är olika för kvinnor och män när det gäller sannolikheten att drabbas av aktuell sjukdom och där riskfaktorn är förknippad med skillnader i allvar eller utgång.

I lagrådsremissens förslag till lagtext är regeln om könsneutralitet uttryckt genom en bestämmelse om könsneutrala beräkningar. *Lagrådet* har anfört att den föreslagna regeln innebär att det inte är möjligt att göra skillnad mellan enskilda mäns och kvinnors försäkringspremier eller försäkringsersättningar ens om differentieringen skulle ha ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet. När det gäller kommissionens uppfattning att de fysiologiska skillnader som finns mellan kvinnor och män får ligga till grund för en differentiering vid värderingen av andra riskfaktorer, har Lagrådet invänt att den bara gäller val av hälsoundersökningar och tolkningen av medicinska resultat och inte i fråga om försäkringspremier eller försäkringsersättningar. En kvinna som har nära anhöriga som har dött av bröstcancer får således inte betala högre premier när hon tecknar en ny livförsäkring än en man – t.ex. kvinnans tvillingbror – som har samma sjukdomsanlag i sin släkt. Om avsikten är att tillåta differentiering av premier och ersättningar i detta och liknande fall, vilket framstår som tveksamt med hänsyn till innehållet i artikel 5.1, anser Lagrådet att det måste komma till uttryck i lagtexten.

Regeringen gör följande överväganden. Enligt artikel 5.1 i direktivet är det förbjudet med skillnader i enskilda personers försäkringspremier och ersättningar om de är resultatet av användningen av kön som en faktor vid beräkningen av dem. Den tolkning kommissionen förordar innebär att det skulle vara tillåtet att ta hänsyn till vilket kön en person har vid värderingen av andra riskfaktorer som ligger till grund för beräkningen av försäkringspremier i liv- eller sjukförsäkringar. Resultatet kan bli olika premienivåer för en kvinna och man med samma riskfaktor. Vid sådant hänsynstagande ligger det nära till hands att anse att man på ett otillåtet sätt använder kön som en faktor vid beräkningen av premien eftersom könstillhörigheten får inverkan på premiens storlek. Lagrådets tveksamhet om en sådan differentierings förenlighet med artikel 5.1 är därför befogad. Å andra sidan är det här inte fråga om att använda kön som en generell riskfaktor vid beräkningen av premier utan om att objektivet värdera en annan riskfaktor, exempelvis sjukdomsanlag, vars betydelse kan vara beroende av könstillhörigheten hos den person där riskfaktorn konstaterats. Det framstår som rimligt att försäkringsbolagen för att rätt värdera en sådan riskfaktor får ta hänsyn till personens kön. Enligt regeringen ska artikel 5.1 tolkas på sådant sätt eftersom det inte handlar om att använda kön som en faktor i sig vid beräkningen av premier, utan att kön påverkar värderingen av en annan självständig riskfaktor av betydelse för premienivån, t.ex. hälsotillstånd och sjukdomshistorik i släkten.

Regeringen delar Lagrådets synpunkt att lagtexten måste förtydligas. Den könsneutrala regeln i diskrimineringslagen ska därför kompletteras med en bestämmelse om att en persons könstillhörighet får påverka bedömningen av andra riskfaktorer som beräkningar av försäkringspremier baseras på.

Tjänstepensionsförsäkringar omfattas inte av lagändringen

Svensk Försäkring och Trafikförsäkringsföreningen har påpekat att EU-domstolens dom har gett upphov till frågan huruvida tjänstepensionsförsäkringar omfattas av diskrimineringsförbudet. *Sveriges akademikers centralorganisation* har anfört att könsneutralitet redan har införts i försäkringsbranschen beträffande kollektivavtalade tjänstepensionsförsäkringar, att det är angeläget att detsamma gäller privata tjänstepensionsförsäkringar och att det i annat fall skulle kunna leda till oönskade effekter som att män flyr kollektivavtalade försäkringar. *Skandia Liv* har anfört att det av flera skäl vore olyckligt att utan utförlig analys införa ett lagkrav på könsneutralitet för tjänstepension och har hänvisat till att svenska försäkringsbolag om ett sådant krav införs kan komma att missgynnas i konkurrenshänseende jämfört med utländska försäkringsbolag.

I EU-domstolens dom preciseras inte omfattningen av förbudet mot könsdifferentierade premier och ersättningar. Enligt kommissionens meddelande innebär EU-domstolens dom inte att det finns ett krav på könsneutralitet som gör att skillnaderna i livslängdsantagandena mellan kvinnor och män måste tas bort även när det gäller ersättningar från tjänstepensionsförsäkringar. En tjänstepension utgör en pensionsförmån

för arbetstagaren till följd av ett anställningsförhållande och grundas på kollektivavtal eller individuella avtal mellan arbetstagare och arbetsgivare. En tjänstepensionsförsäkring är en försäkringslösning för att säkerställa framtida utbetalning av en tjänstepension och tecknas av arbetsgivaren till förmån för arbetstagaren, eller tecknas av arbetstagaren men bekostas då av arbetsgivaren. Direktiv 2004/113/EG omfattar inte tjänstepension då det endast gäller försäkringar och pensioner som är privata, frivilliga och åtskilda från anställningsförhållandet, vilket framgår av skäl 15 och artikel 3.4 i direktivet. Av det anförda framgår att en tjänstepensionsförsäkring inte är en sådan tjänst (försäkringstjänst) som tillhandahålls allmänheten i diskrimineringslagens mening. Tjänstepensionsförsäkringar omfattas alltså definitionsmässigt varken av huvudregeln om diskrimineringsförbud i fråga om tillhandahållande av tjänster eller av det nya kravet på könsneutrala beräkningar för försäkringstjänster. Inte heller andra grupp-försäkringar tillhandahålls normalt allmänheten.

Sveriges akademikers centralorganisation har anfört att tjänstepension bör omfattas av kravet på könsneutralitet även om kommissionen gör en annan tolkning och att med hänsyn till att det är fråga om minimidirektiv som uttryckligen tillåter medlemsstaterna att införa bestämmelser som är mer fördelaktiga när det gäller att upprätthålla principen om likabehandling, måste det vara fullt möjligt att inkludera tjänstepensioner.

Regeringen anser att intresset av en enhetlig tolkning av EU-rätten för att inte snedvrider konkurrensen på försäkringsmarknaden mellan försäkringsbolag i olika länder gör att Sverige inte ensidigt bör införa ett krav på könsneutrala beräkningar för tjänstepensionsförsäkringar. Tjänstepensionsförsäkringar ska därför inte omfattas av kravet på könsneutrala beräkningar.

En ny paragraf införs i diskrimineringslagen

Med de ändringar som nu införs i diskrimineringslagen blir lagtexten svårtillgänglig om ändringarna görs inom ramen för aktuell paragraf. För att göra regleringen på området mer lättöverskådlig bör en ny paragraf införas. I den nya paragrafen ska samtliga undantag från diskrimineringsförbudet vid tillhandahållande av varor, tjänster eller bostäder till allmänheten finnas och den särskilda regleringen för försäkringstjänster.

Användning av uppgift om kön för andra ändamål

Finansinspektionen har anfört att man utgår från att försäkringsföretagen även i fortsättningen får fråga efter och registrera den försäkrades kön för användning i den interna riskanalysen, bl.a. vid bestämning av könsneutrala premier och ett rättvisande värde på försäkringstekniska avsättningar, den dominerande posten på skuldsidan av ett företags balansräkning. Finansinspektionen har bedömt att den föreslagna lagändringen inte förbjuder detta, men ansett att en förtydligande kommentar om detta skulle vara värdefull. Om denna bedömning inte är korrekt kan det enligt Finansinspektionen leda till allvarliga konsekvenser när det gäller osäkerhet om det framtida försäkringsutfallet jämfört med i dag.

Det innebär bl.a. att företagen måste lägga in större säkerhetsmarginaler vid sin premiebestämning. Detta leder i sin tur normalt till att försäkringarna blir dyrare för konsumenter och andra försäkringskunder. Även *Trafikskadenämnden* har kommenterat frågan om könsneutralitet med att det behövs ett klarläggande av i vilket eller vilka skeden kravet på könsneutralitet infaller.

EU-domstolens dom innebär att det finns ett krav på försäkringsföretagen att tillämpa könsneutrala beräkningar av premier och ersättningar. Kommissionen har i sitt meddelande uttalat att användningen av kön som en riskbedömningsfaktor inte är förbjuden i alla avseenden, utan att sådan användning är tillåten vid beräkningen av premier och ersättningar på aggregerad nivå, förutsatt att den inte leder till differentiering på individnivå. Enligt artikel 5.1 i direktiv 2004/113/EG får användningen av kön som en faktor vid beräkningen av premier och ersättningar i samband med försäkringar inte resultera i att skillnader uppstår i enskilda personers premier och ersättningar. Lagändringen bör alltså inte medföra något hinder för försäkringsföretagen att använda sig av uppgifter om kön i bolagens interna hantering.

6 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Förslaget till lag om ändring i diskrimineringslagen ska träda i kraft den 21 december 2012. Äldre bestämmelser ska gälla för försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet. Äldre bestämmelser ska även gälla om ett försäkringsavtal som ingåtts före ikraftträdandet till följd av avtalet förlängs efter ikraftträdandet. I andra fall gäller paragrafen i sin nya lydelse.

Promemorians förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. I promemorian föreslås att i alla fall då förnyelse skett av försäkringsavtal efter ikraftträdandet av lagändringen, ska paragrafen gälla i sin nya lydelse.

Remissinstanserna: *Sveriges akademikers centralorganisation* har tillstyrkt föreslagen övergångsbestämmelse. *Umeå universitet* har inte haft någon invändning mot förslaget men anför att det är viktigt att definitionen av vad som avses med nya kontrakt tydliggörs, en synpunkt som också *Trafikskadenämnden* framfört. *Svensk Försäkring* och *Trafikförsäkringsföreningen* har med hänvisning till exemplen i kommissionens meddelande med riktlinjer haft synpunkter på vilka avtalsituationer som ska betraktas som nya respektive gamla försäkringskontrakt och anför att det är viktigt att förarbetena utformas på ett sätt som inte är inskränkande eller begränsande i förhållande till riktlinjerna. *Sveriges Kvinnolobby* har anför att bestämmelsen bör träda i kraft den 1 juli 2012 och motsatt sig att äldre bestämmelser ska gälla för redan ingångna försäkringsavtal. Övriga remissinstanser har inte yttrat sig över förslaget.

Ikraftträdande

Enligt EU-domstolens dom i mål Association belge des Consommateurs Test-Achats ASBL m.fl. mot Conseil des ministres är undantaget från principen om likabehandling av kvinnor och män i artikel 5.2 i direktiv 2004/113/EG ogiltigt, med verkan från och med den 21 december 2012. Orsaken till detta datum var att EU-domstolen ansåg att det behövdes en lämplig övergångsperiod för att marknaden inte ska utsättas för alltför plötsliga förändringar. Regeringen anser att en sådan övergångsperiod är motiverad vid en motsvarande ändring i diskrimineringslagen. Förslaget till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567) bör därför lämpligen träda i kraft den 21 december 2012.

Övergångsbestämmelse

Sveriges Kvinnolobby har krävt att en omedelbar översyn görs så att redan ingångna försäkringar omedelbart anpassas till EU-direktivet. *Sveriges akademikers centralorganisation* har framfört att det är viktigt att ha en övergångsbestämmelse som den föreslagna, som innebär att de nya reglerna ska tillämpas endast på nya avtal och avtal som förnyas efter ikraftträdandet.

Av artikel 5.1 i direktiv 2004/113/EG framgår att förbudet mot användning av olika premier och ersättningar för kvinnor och män avser nya kontrakt. Beträffande synpunkten från *Sveriges Kvinnolobby* konstaterar regeringen att det varken följer av direktivet eller EU-domstolens dom eller är lämpligt med en omedelbar anpassning av ingångna försäkringar till den nya regleringen. En naturlig utgångspunkt för en övergångsbestämmelse bör vara att äldre bestämmelser ska gälla för försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet av den nya bestämmelsen. Den nya bestämmelsen om könsneutralitet vid beräkningen av försäkringspremier och ersättningar bör därför tillämpas på nya försäkringskontrakt.

Någon definition av vad som avses med nya kontrakt finns inte i direktivet. Det framgår inte heller av EU-domstolens dom vad som avses med nya kontrakt. Frågan är exempelvis om förlängningar av ettåriga avtal faller in under begreppet och hur utökningar av befintliga avtal ska bedömas. Kommissionen har i sitt meddelande, när det gäller frågan vad som utgör nya kontrakt, konstaterat att begreppet i detta sammanhang måste ges en EU-autonom tolkning samt gett den allmänna anvisningen att regeln om könsneutralitet i artikel 5.1 ska tillämpas om ett avtal ingås som kräver alla parter uttryckliga accept, inbegripet ändringar av befintliga avtal, och den sista accept som krävs för att avtalet ska kunna ingås ges den 21 december 2012 eller senare. Kommissionen har även gett exempel på avtalssituationer som ska betraktas som nya respektive gamla kontrakt. Begreppet nya kontrakt förefaller i detta sammanhang ta sin utgångspunkt i att det alltså är ett gammalt kontrakt om de förändringar eller förlängningar som sker ligger inom ramen för det som parterna ursprungligen avtalat om. Med andra ord, om parterna i sitt avtal har möjliggjort för någon av parterna att justera villkoren i avtalet, torde

det fortfarande vara fråga om samma avtal även om denna möjlighet utnyttjas. Att ett förbehåll om en rätt att ändra en försäkring vid slutet av en premieperiod utnyttjas eller att uttag av kompletterande försäkrings-skydd görs, hindrar då inte att äldre regler kan tillämpas så länge som justeringarna ligger inom ramen för det ursprungliga avtalet.

Enligt försäkringsavtalslagen (2005:104) förnyas tidsbegränsade försäkringar normalt automatiskt om inte någon uppsägning görs. Denna reglering finns dock inte när det gäller företagsförsäkring men där synes frågan vara av mindre intresse i detta sammanhang. Det anses i svensk rätt traditionellt som att ett nytt försäkringsavtal har uppkommit vid en sådan förnyelse. Regeringen anser emellertid att övergångsbestämmelsen i diskrimineringslagen bör utformas med beaktande av kommissionens meddelande och begreppet nya avtal eller nya kontrakt bör i brist på annat tolkningsunderlag bedömas utifrån det tillkännagivande som kommissionen har presenterat. Det innebär att försäkringsavtal som, till följd av parternas avtal, automatiskt förlängs vid utebliven uppsägning efter ikraftträdandet, inte bör betraktas som nya avtal vid tillämpningen av övergångsbestämmelsen.

I samband med en förnyelse enligt försäkringsavtalslagen kan även försäkringsvillkoren justeras inom ramen för vad som följer av den så kallade kontraheringsplikten, dvs. den skyldighet som försäkringsbolagen generellt har att bevilja alla som så önskar en sådan försäkring som man normalt tillhandahåller allmänheten. Sådana villkorsjusteringar kan ske för enskilda avtal eller för hela försäkringsbestånd. Eftersom detta, liksom den automatiska förnyelsen av avtal, är väsentligt för såväl försäkringstagaren som försäkringsgivaren, kan det antas att sådana regleringar finns som villkor i de flesta försäkringsavtal på marknaden, antingen uttryckligen eller genom hänvisning till regleringen i försäkringsavtalslagen. Även utan en uttrycklig sådan reglering kan det i många fall anses vara parternas avsikt att ett ingånget försäkringsavtal automatiskt ska förlängas. Som regel bör alltså de försäkringsavtal som redan ingåtts och som fortsättningsvis endast förlängs, och eventuellt justeras enligt vad som följer av sådana villkor, anses som gamla kontrakt. Naturligtvis är det tänkbart att försäkringsvillkor i vissa särpräglade fall kan genomgå så pass genomgripande förändringar vid en sådan justering att det av denna anledning kan diskuteras om det är samma avtal. Det måste överlämnas till rättstillämpningen att bedöma var de yttre gränserna för begreppet går. Eftersom försäkringsbolagen har möjlighet att anpassa villkoren för försäkringen i samband med att försäkringsavtal förnyas, finns det dock inget som hindrar att försäkringsföretagen då justerar villkoren så att de blir könsneutrala.

Om det sker en flytt av en försäkring enligt den nuvarande flytträtten i försäkringsavtalslagen så bygger detta på att försäkringstagaren i detta sammanhang ingår ett avtal med den nya försäkringsgivaren till vilket försäkringen kan överföras. Eftersom det i detta fall inte är fråga om ett rent partsbyte inom ramen för det ursprungliga avtalet, så har det i dessa fall förts nya avtalsförhandlingar mellan en försäkringstagare och hans eller hennes nya försäkringsgivare. I dessa fall bör det således ha tillkommit ett nytt avtal enligt det EU-rättsliga begreppet.

7.1 Konsekvenser för jämställdhet mellan kvinnor och män

EU-domstolens dom (C-236/09 Test-Achats) innebär ett tydliggörande av grundläggande rättigheter och jämställdhet mellan könen inom EU-rätten.

Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Genom att undantaget för försäkringar och kön i diskrimineringslagen tas bort som ett resultat av domen från EU-domstolen tas ytterligare ett steg mot målet att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män i samhället.

7.2 Konsekvenser ur ett konsumentperspektiv

Med utgångspunkt från olika typer av försäkringar med könsdifferentierade premier baserat på försäkringstekniska och statistiska uppgifter kan det konstateras att konsumenterna i nuläget påverkas olika av ett förbud mot könsdifferentiering beroende på vilken försäkringsprodukt eller gren det handlar om. Den gemensamma nämnaren är dock att de genomsnittliga försäkringspremierna för privat tecknade försäkringar kan förväntas bli högre och försäkringarna därmed bli dyrare. Samtidigt gör *Finansinspektionen* i sitt remissvar bedömningen att effekterna av de föreslagna ändringarna på försäkringspremier i normalfallet kommer att bli måttliga. Bedömningen görs att premierna, vid måttliga beståndsföreningar, efter lagändringen sannolikt hamnar någonstans mellan dagens premier för kvinnor respektive män. De enda kvantitativa beräkningar som gjorts på området finns i en rapport från konsultföretaget Oxera⁵ i vilken slutsatsen dras att de könsneutrala priserna sannolikt blir högre än ett viktat medelvärde av könsdifferentierade priser, bl.a. till följd av att även andra kostnader (anpassningar, ändring av modeller, marknadsföring, moturval, etc.) tillkommer. I sammanhanget är det dock helt avgörande att domstolens utslag medger att försäkringsföretagen även fortsättningsvis har möjlighet att använda kön för beräkningen av sina försäkringstekniska avsättningar. Som tidigare konstaterats ska domstolens utslag tolkas som att försäkringsföretagen även fortsättningsvis får använda sig av uppgifter om kön vid försäkringstekniska beräkningar.

Det kommer alltså att vara möjligt att samla in, spara och använda uppgifter om kön eller könsrelaterad information för beräkning av premier och ersättningar på aggregerad nivå så länge detta inte leder till

⁵ *The impact of a ban on the use of gender in insurance, december 7 2011*. Oxera, baserat i Oxford, London och Bryssel, är ett oberoende europeiskt konsultföretag som specialiserat sig på nationalekonomisk analys inom olika sektorer. Analysen baseras på data från sju europeiska länder (Tyskland, Frankrike, Spanien, Polen, Tjeckien, Nederländerna och Belgien) och syftar till att studera effekterna av könsneutral prissättning på pensionsförsäkringar, dödsfallsförsäkringar och motorförsäkringar.

en differentiering på individnivå. Försäkringsföretag kommer att kunna använda variabeln kön för reserveringar, intern prissättning, prissättning av återförsäkring och marknadsföring.

När det gäller premiesättning för liv- och sjukförsäkringar kommer det att vara möjligt, trots regeln om könsneutralitet, att genomföra differentiering på basis av andra riskfaktorer såsom hälso- eller familjehistorik (som i sin tur kan påverkas av vilket kön försäkringstagaren tillhör). Att försäkringsföretag på detta sätt i större utsträckning kommer att behöva förlita sig på ingående och detaljerad information om den enskilde för att kunna fastställa premier kan leda till ett ökat ingrepp i den enskildes personliga integritet. Det får ses som en negativ konsekvens av EU-domstolsutslaget att den integritetsmässigt förhållandevis neutrala variabeln kön fortsättningsvis inte får användas för individuell premiesättning.

För vissa typer av försäkringar där kön behövs för fysiologisk differentiering (t.ex. vid prostata-, bröst- eller livmoderhalscancer) kommer det fortsatt att vara möjligt att använda sig av nämnda riskfaktorer. Kommissionen konstaterar därför också i sitt meddelande att det kommer att vara möjligt att erbjuda könsspecifika försäkringsprodukter för att kunna täcka in förhållanden som endast eller huvudsakligen avser män eller kvinnor. Regeringen delar denna bedömning.

När det gäller användningen av andra faktorer som starkt korrelerar med könstillhörighet kommer även dessa att vara möjliga att använda och ge upphov till prisdifferentiering så länge som de utgör verkliga riskfaktorer i sig själva. Konsekvenserna av att de genomsnittliga försäkringspremierna för privat tecknade försäkringar förutses öka blir i och med detta mer begränsade. Dock kan ändå vissa välfärdskostnader förväntas i termer av att det kan uppstå underförsäkring i samhället om fler till följd av förbudet väljer att inte teckna försäkring.

När det gäller kvantifiering av konsekvenserna av domstolens utslag är det en svår uppgift att försöka sätta siffror eller konkreta belopp på de effekter som kan förutses drabba konsumenter och försäkringsbransch. Det finns inte heller någon sådan beräkning av effekterna gjord för svenska förhållanden.⁶ Ovan nämnda analys av ett urval länder i Europa kan åtminstone tjäna som ett riktmärke för uppskattning av effekterna på premier och därmed konsumenterna.

Livförsäkring och sjukförsäkring

För livförsäkring påverkas premierna sannolikt på olika sätt eftersom dessa bestäms dels av dödssannolikhet, dels av livslängd. När det gäller dödsfallsförsäkringar innebär det sannolikt att män inte längre får betala relativt högre premier än jämnåriga kvinnor (vilket har varit fallet nu pga. dödssannolikheten). Genom könsneutral fördelning (exempelvis genom ett viktat medelvärde av nuvarande premier, där vikterna utgörs av andel kvinnor och män) av riskerna på kollektivet kan således kvinnor förväntas få betala högre premier än vad de gör i nuläget. I ovan nämnda

⁶ På uppdrag av Finansmarknadskommittén har däremot Daniel Barr under hösten 2011 skrivit en rapport, *Försäkringsföretagen och Principen om Likabehandling*.

rapport beräknas att kvinnors premier i snitt förväntas öka med 34 procent. På motsvarande sätt uppskattas det att mäns premier kan förväntas minska med 12 procent. Slutsatsen som dras av detta är att män förväntas få samma utbetalningar som med könsdifferentierad prissättning, trots att de betalar in mindre med könsneutral prissättning. Det förväntade resultatet av detta är att balansen i sammansättningen av portföljerna kan förväntas slå över mot det kön som har de mer fördelaktiga villkoren. Dessa moturvaleffekter kan komma att ytterligare förstärka de uppskattade konsekvenser som rapporten pekar på.

När det gäller livförsäkring påverkas sannolikt även storleken på pensionsutbetalningar då dessa är kopplade till livslängd. För att säkerställa att utbetalningar räcker livsvarigt för kvinnor, som statistiskt sett i snitt lever längre, kan både utformning och kostnader (premier) för försäkringar förväntas påverkas framöver för både män och kvinnor. I rapporten beräknas att pensionsförsäkringspremierna kan stiga med i snitt 6 procent för kvinnor, medan de kan sjunka med i snitt 5 procent för män. Män kan förväntas få högre premier när det gäller sjukförsäkringar när den högre sjukligheten bland kvinnor inte får avspeglas i premiesättningen. I denna del finns dock inga kvantitativa beräkningar gjorda i ovan nämnda rapport.

Motorförsäkring

Utgångspunkten för motorförsäkring är de skillnader i statistiskt baserade skadekostnader som föranlett högre premier för män jämfört med kvinnor. Premierna kan nu förväntas öka för kvinnor när skadekostnaden inte får fördelas över kollektivet baserat på variabeln kön. Detta blir särskilt påtagligt för yngre kvinnor där åldersvariabeln då slår igenom med full kraft. Statistiskt finns betydande könsskillnader där yngre män uppvisar högre skadekostnader än unga kvinnor. När den högre skadekostnaden för män inte längre kommer att kunna avspeglas i premiesättningen finns risk för att kvinnor kan få högre premier. Risken för moturval kommer visserligen att begränsas av att trafikförsäkringsdelen är obligatorisk, men ökade premier kan leda till att vissa kvinnor kommer att avstå från att teckna antingen delkasko- eller vagnskadeförsäkring. Fler män kommer motsatt sannolikt teckna dessa försäkringar. Ur kollektivets perspektiv kan de genomsnittliga skadekostnaderna därmed förväntas öka, vilket i förlängningen kan ge utslag på de genomsnittliga premierna i form av höjningar. Rapporten uppskattar att kvinnors premier i snitt kommer att öka med 11 procent och mäns premier sjunka med 9 procent.

Privat tecknade pensionsförsäkringar

Endast privata försäkrings- och pensionsavtal som är frivilliga och inte har att göra med en anställning berörs av EU-domstolens dom. Direktiv 2004/113/EG är tillämpligt om den enskilde anställda skulle sluta ett försäkringsavtal direkt med försäkringsföretaget utan inblandning av arbetsgivaren (könsneutralitet gäller).

De privat tecknade pensionsförsäkringarna kommer att behöva tillämpa könsneutrala premier. Detta skulle teoretiskt innebära att det månatliga belopp som betalas ut blir detsamma för kvinnor och män, givet att det sparade kapitalet är lika. Den omedelbara effekten av detta är, givet det faktum att kvinnor statistiskt lever längre, att kvinnor i snitt totalt sett kommer att få större belopp utbetalade än män (om avtalen berättigar livsvariga utbetalningar).

Kostnaderna för utbetalningstäckning kan förväntas bli större i sin helhet för försäkringsföretagen om inte de utbetalade månadsbeloppen får differentieras med avseende på kön (livslängd). Det kommer sannolikt att leda till höjda premier för samtliga försäkringstagare för att försäkringsföretagen ska kunna finansiera de extra kostnader som följer av att könsneutrala månadsbelopp måste betalas ut till kvinnor (med längre livslängd). Det riskerar att leda till att män går över till privat sparande medan kvinnor stannar kvar i befintlig försäkringslösning.

7.3 Konsekvenser för försäkringsbranschen

Försäkringstanken bygger på att olika kundkollektiv gemensamt delar på kostnader för de skador som uppkommer. Grundprincipen är att varje grupp ska bära sina egna kostnader. Kommissionens uppfattning, som regeringen delar, att försäkringsföretagen även fortsättningsvis ska tillåtas att ta hänsyn till kön vid de försäkringstekniska beräkningarna, medför att osäkerheten blir lägre gällande sammansättningen av försäkringskollektivet än om principen om könsneutralitet även skulle gälla den inre riskanalysen. Bilden kompliceras av att försäkringsprodukter skiljer sig åt och att försäkringsföretagen arbetar på olika sätt med att bedöma sina risker. Riskerna ser också olika ut mellan olika försäkringsföretag eftersom försäkringskollektiven skiljer sig åt. Vidare finns skillnader mellan hur stora och små försäkringsföretag kan hantera risker. Detta är en följd av hur stor andel av riskerna som kan hanteras internt i försäkringsföretaget jämfört med hur stor andel som behöver återförsäkras hos ett återförsäkringsföretag. Ju större försäkringsföretag, desto större risker kan vanligen företaget ta själv. Till detta kommer att det även finns skillnader mellan olika medlemsstater när det gäller både marknadsmässiga och lagstiftningsmässiga förutsättningar.

Ett antal av de problem som lyfts från ett svenskt perspektiv relaterar till definitionsproblematik. I domen slår EU-domstolen fast att artikel 5.2 i direktiv 2004/113 är ogiltig med verkan från och med den 21 december 2012. Av artikel 5.1 framgår att förbudet mot könsdifferentierade premier avser nya avtal, vilket även föreslås av regeringen.

Även definitionen av premier och ersättningar har varit oklar. Det har inte av domstolsutslaget framgått i vilket eller i vilka skeden som kravet på könsneutralitet infaller. Som tidigare anförts, delar regeringen den uppfattning som kommissionen uttryckt i sitt meddelande, dvs. att försäkringsföretagens möjligheter att använda sig av uppgifter om kön i de försäkringstekniska beräkningarna inte påverkas av domstolens utslag. Detta begränsar konsekvensernas omfattning. Genom att kön får registreras och användas i den interna riskberäkningen kan försäkringsföretagen bättre hantera risken för moturval (sned riskfördel-

ning). Det kommer dock fortfarande att vara så att vissa grupper kommer att få subventionera andra grupper till följd av att utbetalningsfasen måste vara könsneutral. Det innebär att utformningen av premiesättningen leder till att dåliga risker gynnas på bekostnad av bättre risker, vilket medför att riskkollektivets eller gruppens samlade skadeutfall efter hand försämrats. Inbetalda premier riskerar att inte täcka de avtalade utbetalningarna. Dessa negativa effekter förstärks med längden på avtalen. Det kan leda till att utbudet av livsvariga pensionsförsäkringsprodukter kan komma att begränsas till förmån för kortare utbetalningsvillkor.

En försäkringsteknisk utmaning som EU-domstolens dom kan förväntas innebära för försäkringsföretagen är att identifiera andra variabler än kön som möjliggör en rättvis riskbedömning utifrån kollektivets perspektiv och som samtidigt inte innebär integritetsproblem. Att kön ses som förhållandevis oproblematiskt ur ett integritetsperspektiv förklaras av att det vanligen inte är bekymmersamt för den enskilde att uppge kön i motsats till exempelvis sexuell läggning. Vidare är kön en variabel som lätt kan vederläggas och bevisas i motsats till mer livsstilsrelaterade faktorer (såsom rökning eller farliga fritidsaktiviteter). En annan liknande variabel är ålder, som kan förväntas få än större betydelse mot bakgrund av EU-domstolens dom. Variabeln ålder är dock redan i dag en viktig faktor i fastställandet av premier, särskilt när det gäller motorförsäkring där en bilförare över 55 år betalar nästan hälften av vad en förare under 25 år gör.

En annan trolig utveckling är att marknaden för olika typer av grupp-lösningar kommer att öka inom olika produktgrenar eftersom moturvalsrisken där är begränsad. Dels beräknas premierna för ett år i sänder, dels fastställs premierna med hänsyn till gruppens sammansättning och gällande premietariff. Alla i kollektivet ingår och moturvalseffekten uteblir därmed. Den lägre graden av individualisering gör produkten mindre komplex och kostsam, men innebär även begränsade valmöjligheter för den enskilde.

7.4 Konsekvenser för miljön och de integrationspolitiska målen m.m.

Förslaget om att undantaget för kön och försäkringar tas bort kan inte förväntas ge några miljöpåverkande effekter eller någon påverkan på om de integrationspolitiska målen nås. Förslaget förväntas inte heller få några ekonomiska konsekvenser för den offentliga sektorn.

Vissa välfärdskostnader skulle dock kunna uppstå om fler människor till följd av förbudet mot könsdifferentierade premier skulle välja att inte teckna försäkring.

Förslaget till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

2 kap.**12 §**

Förslaget behandlas i avsnitt 5.

Paragrafen har ändrats på så sätt att tredje stycket med undantagen från det allmänna diskrimineringsförbudet när det gäller varor, tjänster eller bostäder har flyttats till en ny paragraf, 12 a §.

12 a §

Förslaget behandlas i avsnitt 5.

Paragrafen är ny. Den reglerar undantagen från det diskrimineringsförbud som följer av 12 § och paragraferna ska läsas tillsammans. Dess *första stycke* motsvarar det som tidigare reglerats i 12 § tredje stycket första meningen och innehåller undantaget från diskrimineringsförbudet för diskriminering som har samband med ålder.

I *andra stycket* regleras möjligheten att under vissa förutsättningar göra undantag från diskrimineringsförbudet i 12 § som har samband med kön. Ändringen som skett i förhållande till den tidigare bestämmelsen i 12 § tredje stycket andra meningen är en följd av EU-domstolens dom i mål C-236/09 Test-Achats. Bestämmelsen har ändrats på så sätt att det generella undantaget från förbudet mot könsdiskriminering i fråga om tillhandahållande av försäkringstjänster tagits bort. För att få göra undantag från diskrimineringsförbudet ska alltså samma krav gälla för försäkringstjänster som för övriga tjänster, att det finns ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet. Som framgår av tidigare förarbeten (prop. 2007/08:95 s. 520) är regeln en avvägningsnorm och avgörande är om andra intressen i det enskilda fallet kan väga tyngre än eller i allt fall lika tungt som lika-behandlingsprincipen. Ett exempel för försäkringstjänster är att det är tillåtet med könsspecifika försäkringsprodukter på marknaden som gäller hälsotillstånd som uteslutande eller huvudsakligen drabbar män eller kvinnor.

I *tredje stycket första meningen* har det som en följd av EU-domstolens dom även införts ett specifikt förbud mot att i sådana försäkringstjänster som omfattas av 12 § använda sig av olika försäkringspremier och ersättningar för kvinnor och män om de är följden av beräkningar grundade på kön som en faktor.

Förbudet mot diskriminering på grund av kön vid beräkningen av försäkringspremier och ersättningar till kvinnor och män gäller även indirekt diskriminering, dvs. användningen av en skenbart neutral riskfaktor vid beräkning av premier eller ersättningar som särskilt missgynnar personer av ett visst kön. Av 4 § 2 diskrimineringslagen, som motsvaras av artikel 2 b i direktiv 2004/113/EG, framgår dock att det inte

ska anses vara indirekt diskriminering om användningen av en sådan riskfaktor har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet. Som kommissionen påpekat i sitt meddelande (se avsnitt 4.6), är det som en följd av detta även efter EU-domstolens dom tillåtet att vid beräkningen av premier och ersättningar använda riskfaktorer som indirekt kan ha ett samband med visst kön, under förutsättning att det handlar om faktorer som utgör verkliga risker i sig själva. Kommissionen nämner som exempel att det bör vara möjligt med prisdifferentiering som grundas på bilmotorns storlek när det gäller trafikförsäkringar, även om män statistiskt sett kör bilar med mer kraftfulla motorer och därmed oftare kommer att drabbas av högre premier.

Lagändringen medför inte något hinder för försäkringsföretagen att internt använda sig av uppgifter om kön i de försäkringstekniska beräkningarna. Det ska även vara möjligt att samla in, lagra och använda information om könstillhörighet eller könsrelaterad information vid prissättning av återförsäkringsavtal och för marknadsföring och reklam.

Paragrafens *tredje stycke andra meningen* har utformats i enlighet med Lagrådets synpunkt. Innebörden är att det inför tecknande av liv- och sjukförsäkringar, utan hinder av regeln om könsneutrala beräkningar, är tillåtet för försäkringsgivare att med hänsyn till vissa fysiologiska skillnader mellan kvinnor och män ta hänsyn till kön vid tolkningen av andra riskfaktorer vilka i sig utgör en möjlig grund för differentiering, t.ex. hälsotillstånd och sjukdomshistorik i en familj, då riskfaktorernas betydelse för den enskilde är beroende av kön. Ett sådant hänsynstagande till kön kan leda till skilda premier för en kvinna och en man med samma riskfaktor. En förutsättning för att det ska vara tillåtet är i enlighet med villkoret i andra stycket att beaktandet av kön har ett berättigat syfte och att de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet. Som exempel på tillåten fysiologisk differentiering kan nämnas att betydelsen av sjukdomshistoriken i familjen för vissa cancerformer skiljer sig åt betydligt mellan könen, vilket i sin tur påverkar värderingen av förekomsten av sådana riskfaktorer för en cancerform hos den enskilde.

I en bilaga till sitt meddelande lämnar kommissionen en lista med exempel på könsrelaterad försäkringspraxis inför tecknande av liv- eller sjukförsäkringar för att upptäcka riskfaktorer av betydelse för försäkringspremiens storlek och vars tillåtlighet enligt artikel 5.1 i direktivet inte påverkas av EU-domstolens dom. De fysiologiska skillnaderna mellan kvinnor och män medför att det är tillåtet för försäkringsgivarna att från en enskild efterfråga information om kön och könsspecifika sjukdomar, att ha olika hälsoundersökningar beroende på kön och att använda sig av olika medicinska referensvärden för kvinnor och män vid tolkningen av medicinska resultat.

6 kap. 1 §

Paragrafen har ändrats genom att 2 kap. 12 a § lagts till i andra styckets uppräkningslista av måltyper som ska prövas av allmän domstol och handläggas enligt bestämmelserna i rättegångsbalken om rättegången i dispositiva tvistemål.

Förslaget behandlas i avsnitt 6.

Den nya lydelsen av bestämmelsen träder i kraft den 21 december 2012. Övergångsbestämmelsen innebär att endast vad som kan anses utgöra nya avtal ska omfattas av bestämmelsen. I fråga om försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser. Om ett försäkringsavtal som ingåtts före ikraftträdandet till följd av avtalet förlängs efter ikraftträdandet, ska äldre bestämmelser tillämpas på avtalet. I andra fall gäller 2 kap. 12 § och 12 a § diskrimineringslagen i föreslagna lydelser.

Försäkringsavtal ingångna före ikraftträdandet påverkas alltså inte omedelbart av lagändringen. Enligt försäkringsavtalslagen förnyas de flesta försäkringar automatiskt för viss tid om inte avtalet sägs upp. I samband med detta har försäkringsbolagen ofta möjlighet att justera villkoren i försäkringen inom vissa ramar. Varje sådan förnyelse av en försäkring anses normalt som ett nytt avtal i svensk rätt. Frågan om vad som ska anses som ett nytt avtal i detta sammanhang måste emellertid avgöras utifrån en självständig EU-rättslig tolkning och det är naturligt att ta till utgångspunkt den tolkning som kommissionen har presenterat angående detta.

Följande kan därför sägas om begreppet nytt kontrakt och övergångsbestämmelsens tillämpning. Exempel på vad som ska betraktas som nya avtal är avtal som ingås den 21 december 2012 och senare samt överenskommelser mellan parter som ingås den 21 december 2012 och senare om att förlänga tidigare ingångna avtal som annars hade gått ut. I båda fallen är det avgörande om tidpunkten för accepten ligger efter ikraftträdandet av lagen. Automatiska förlängningar av befintliga avtal vid utebliven uppsägning torde normalt inte behandlas som nya avtal, när förlängningen följer redan av det befintliga avtalet. Detsamma torde gälla villkorsjusteringar som inte förutsätter försäkringstagarens samtycke. Sådana villkorsförändringar förekommer normalt i samband med förnyelse av försäkringsavtalet eller vid utgången av en premieperiod om försäkringsbolaget gjort ett förbehåll om detta. I de flesta fall torde försäkringsavtalen innehålla uttryckliga villkor som direkt motsvarar den automatiska förnyelse av försäkringsavtal som följer av försäkringsavtalslagen, och den möjlighet till villkorsjustering som då kan ske, alternativt hänvisningar till försäkringsavtalslagens regler. Även om saken inte uttryckligen har reglerats kan detta ändå anses följa av parternas avtal, exempelvis till följd av uppgifter i lämnad förköpsinformation eller till följd av branschpraxis eller partsbruk.

Det torde inte heller anses som ett nytt avtal om försäkringstagaren väljer att komplettera eller utöka, alternativt inskränka, sitt försäkringskydd när denna möjlighet följer av villkoren i det ursprungliga avtalet. Inte heller en flytt av en försäkringsportfölj från en försäkringsgivare till en annan med oförändrad status på de avtal som ingår i portföljen torde innebära att nya avtal kommit till stånd. I den mån en försäkringstagare önskar utnyttja den flytträtt som följer av försäkringsavtalslagen så måste denne dock föra nya avtalsförhandlingar med sin nye försäkringsgivare. I detta sammanhang kan den försäkring som man flyttar till omfattas av de nya reglerna om avtalsförhandlingarna förts efter lagens ikraftträdande.

Sammanfattning av promemorian Vissa förenklingar i det arbetsmarknadspolitiska regelverket m.m. (Ds 2011:31)

Denna promemoria innehåller förslag i flera olika frågor inom Arbetsmarknadsdepartementets ansvarsområde. I avsnitt 3 Förenklingar i det arbetsmarknadspolitiska regelverket lämnas förslag till ändringar i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring, inkomstskattelagen (1999:1229) och lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program. Det övergripande syftet med förslagen är att skapa ett mer ändamålsenligt regelverk.

I avsnitt 4 Kammarrätternas sammansättning föreslås ändringar i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor. Förslagen innebär att medverkan av nämndemän tas bort i vissa måltyper i avgöranden i kammarrätt. I avsnitt 5 Byggnadstillstånd och praktisk utbildning av byggnadsarbetare föreslås bl.a. att lagen (1971:1204) om byggnadstillstånd m.m. ska upphävas. I avsnitt 6 Kommuners möjligheter att samverka i fråga om samhällsorientering för nyanlända invandrare föreslås en utökad möjlighet för kommunerna att samarbeta kring skyldigheten att erbjuda vissa nyanlända invandrare samhällsorientering. I avsnitt 7 Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster lämnas ett förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567). Förslaget innebär att undantaget i diskrimineringslagen från förbudet mot diskriminering som har samband med kön vid tillhandahållande av försäkringstjänster tas bort.

Förslagen till författningsändringar föreslås träda i kraft den 1 juli 2012 förutom förslaget till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567) som föreslås träda i kraft den 21 december 2012.

Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 12 § diskrimineringslagen (2008:567) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

12 §

Diskriminering är förbjuden för den som

1. utanför privat- och familjelivet tillhandahåller varor, tjänster eller bostäder till allmänheten, eller
2. anordnar en allmän sammankomst eller en offentlig tillställning.

Den som i förhållande till allmänheten företräder den som avses i första stycket ska likställas med denne.

Förbudet gäller dock inte diskriminering som har samband med ålder. Förbudet mot diskriminering som har samband med kön *gäller inte tillhandahållande av försäkringstjänster och* hindrar inte heller att kvinnor och män i fråga om andra tjänster *eller* bostäder behandlas olika, om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

Förbudet gäller dock inte diskriminering som har samband med ålder. Förbudet mot diskriminering som har samband med kön hindrar inte att kvinnor och män i fråga om andra tjänster *än försäkringstjänster eller i fråga om* bostäder behandlas olika, om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

1. Denna lag träder i kraft den 21 december 2012.

2. I fråga om försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet och inte förnyats därefter gäller äldre bestämmelser. Har förnyelse skett efter ikraftträdandet, gäller 2 kap. 12 § i sin nya lydelse.

Efter remiss har yttranden avgetts av Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Konsumentverket, Finansinspektionen, Umeå universitet, Diskrimineringsombudsmannen, Försäkringsjuridiska föreningen, LFF Service AB, Svenska Aktuarieföreningen, Trafikförsäkringsföreningen, Trafikskadenämnden, Svensk Försäkring och Sveriges Kvinnolobby.

Även Länsstyrelsen i Kronobergs län, Regelrådet, Svenskt Näringsliv, Sveriges akademikers centralorganisation och Skandia Liv har inkommit med synpunkter.

Lunds universitet, Konsumenternas Försäkringsbyrå, Läkemedelskadenämnden, Aktuarienämnden, Svenska Försäkringsföreningen, Patientförsäkringsföreningen och Patientskadenämnden har beretts tillfälle att yttra sig men avstått.

Förteckning över remissinstanserna (remissmöte)

Prop. 2011/12:122
Bilaga 4

Finansinspektionen, Diskrimineringsombudsmannen, Sveriges akademikers centralorganisation, Trafikförsäkringsföreningen, Svensk Försäkring, Svenska Försäkringsföreningen, Konsumenternas Försäkringsbyrå, SPP Livförsäkring, Länsförsäkringar, Skandia Liv och Sveriges Kvinnolobby har lämnat synpunkter vid remissmöte.

Diskrimineringsombudsmannen, Sveriges akademikers centralorganisation, Trafikförsäkringsföreningen, Svensk Försäkring och Skandia Liv har efter mötet inkommit med kompletterande yttranden.

Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs i fråga om diskrimineringslagen (2008:567)
dels att 2 kap. 12 § och 6 kap. 1 § ska ha följande lydelse,
dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 2 kap. 12 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

12 §

Diskriminering är förbjuden för den som

1. utanför privat- och familjelivet tillhandahåller varor, tjänster eller bostäder till allmänheten, eller

2. anordnar en allmän sammankomst eller en offentlig tillställning.

Den som i förhållande till allmänheten företräder den som avses i första stycket ska likställas med denne.

Förbudet gäller dock inte diskriminering som har samband med ålder. Förbudet mot diskriminering som har samband med kön gäller inte tillhandahållande av försäkringstjänster och hindrar inte heller att kvinnor och män i fråga om andra tjänster eller bostäder behandlas olika, om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

12 a §

Förbudet i 12 § gäller inte diskriminering som har samband med ålder.

Förbudet mot diskriminering som har samband med kön hindrar inte att kvinnor och män behandlas olika i fråga om tjänster eller bostäder, om det har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

För försäkringstjänster gäller dock att enskilda personers försäkringspremier eller försäkrings-

6 kap.

1 §

Mål om tillämpningen av 2 kap. 1, 2, 3 eller 18 § ska handläggas enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister. I sådana mål ska som arbetstagare anses också den som gör en förfrågan om eller söker arbete och den som söker eller fullgör praktik eller står till förfogande för att utföra eller utför arbete som inhyrd eller inlånad arbetskraft. Den hos vilken praktiken eller arbetet utförs eller skulle ha utförts ska anses som arbetsgivare. Detta gäller också när reglerna om tvisteförhandling i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet tillämpas.

Mål om tillämpningen av 2 kap. 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 eller 19 § ska prövas av allmän domstol och handläggas enligt bestämmelserna i rättegångsbalken om rättegången i tvistemål när förlikning om saken är tillåten.

Mål om tillämpningen av 2 kap. 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 12 a, 13, 14, 15, 16, 17 eller 19 § ska prövas av allmän domstol och handläggas enligt bestämmelserna i rättegångsbalken om rättegången i tvistemål när förlikning om saken är tillåten.

1. Denna lag träder i kraft den 21 december 2012.

2. För försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser. Om ett försäkringsavtal som ingåtts före ikraftträdandet till följd av avtalet förlängs efter ikraftträdandet, gäller äldre bestämmelser.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2012-02-16

Närvarande: F.d. justitierådet Bo Svensson, f.d. regeringsrådet Leif Lindstam och justitierådet Per Virdesten.

Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkrings-tjänster

Enligt en lagrådsremiss den 9 februari 2012 (Arbetsmarknadsdepartementet) har regeringen beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567).

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunnige Tarik Qureshi.

Förslaget föranleder följande yttrande av Lagrådet:

I lagrådsremissen föreslås att det generella undantaget i diskrimineringslagen från förbudet mot diskriminering som har samband med kön vid tillhandahållande av försäkringstjänster tas bort. I stället föreslås att det införs ett särskilt förbud mot att ha olika försäkringspremier och ersättningar för kvinnor och män, om skillnaderna grundas på beräkningar där kön använts som en faktor.

Användning av försäkringstekniska faktorer som rör kön vid försäljning av försäkringar och därmed sammanhängande finansiella tjänster regleras i artikel 5 i rådets direktiv 2004/113/EG av den 13 december 2004 om genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster. I artikel 5.1 fastställs att användningen av kön som en faktor vid beräkningen av premier och ersättningar inte får resultera i skillnader mellan enskilda personers premier och ersättningar (den könsneutrala regeln). Enligt artikel 5.2 får undantag från denna regel göras genom att medlemsstaterna tillåter proportionerliga skillnader mellan enskilda personers premier och ersättningar, om användningen av kön är en avgörande faktor vid en riskbedömning som grundas på relevanta och korrekta försäkringstekniska och statistiska uppgifter.

I en dom som meddelades den 1 mars 2011 fann EU-domstolen att artikel 5.2 strider mot målet om likabehandling mellan kvinnor och män när det gäller beräkningen av försäkringspremier och ersättningar och förklarade artikel 5.2 ogiltig från och med den 21 december 2012.

Domen innebär att den könsneutrala regeln i artikel 5.1 från och med den 21 december 2012 måste tillämpas utan undantag i samband med beräkningen av enskilda personers premier och ersättningar i nya försäkringsavtal.

I sammanhanget ska erinras om att principen om likabehandling, som behandlas i artikel 4, inte utesluter skillnader i behandling, om tillhandahållandet av varor och tjänster uteslutande eller främst till personer av ett kön motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga (se 4.5). Det gör det möjligt för försäkringsgivare att erbjuda könsspecifika försäkringsprodukter (eller valmöjligheter inom ramen för avtal) för att täcka tillstånd som enbart eller främst rör antingen män eller kvinnor.

I det remitterade lagförslaget har art 4.5 reflekterats i 12 a § andra stycket medan en motsvarighet till den könsneutrala regeln i art 5.1 har upptagits i tredje stycket i samma paragraf.

I 12 a § tredje stycket föreslås sålunda att enskilda personers försäkringspremier eller försäkringsersättningar inte får skilja sig åt mellan kvinnor och män på grund av beräkningar baserade på kön. Som förslaget är utformat utgör regeln ett undantag från andra stycket i samma paragraf och innebär att det inte är möjligt att göra skillnad mellan enskilda mäns och kvinnors försäkringspremier eller försäkringsersättningar ens om differentieringen skulle ha ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet. Stycket har inte varit föremål för någon remissbehandling.

I remissen ges exempel på tillåtna skillnader mellan enskilda mäns och kvinnors försäkringar. Exemplet går tillbaka på vad EU kommissionen anför i sina riktlinjer med anledning av EU-domstolens dom. Sålunda anføres att vissa riskfaktorer, t.ex. hälsotillstånd eller sjukdomshistoria i en familj, får ligga till grund för en differentiering med hänsyn till de fysiologiska skillnader som finns mellan kvinnor och män. Det gäller dock bara val av hälsoundersökningar och tolkningen av medicinska resultat och inte i fråga om försäkringspremier eller försäkringsersättningar. En kvinna som har nära anhöriga som har dött av bröstcancer får således inte betala högre premier när hon tecknar en ny livförsäkring än en man – t.ex. kvinnans tvillingbror - som har samma sjukdomsanlag i sin släkt. Om avsikten är att tillåta differentiering av premier och ersättningar i detta och liknande fall, vilket framstår som tveksamt med hänsyn till innehållet i artikel 5.1, måste det komma till uttryck i lagtexten.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 15 mars 2012

Närvarande: Statsministern Reinfeldt, ordförande, och statsråden Ask, Larsson, Erlandsson, Hägglund, Carlsson, Borg, Sabuni, Billström, Adelsohn Liljeroth, Tolgfors, Björling, Ohlsson, Norman, Attefall, Engström, Kristersson, Elmsäter-Svärd, Ullenhag, Hatt, Ek, Lööf

Föredragande: statsrådet Ullenhag

Regeringen beslutar proposition 2011/12:122 Diskriminering som har samband med kön i fråga om försäkringstjänster

Författningsrubrik**Bestämmelser som
inför, ändrar, upp-
häver eller upprepar
ett normgivnings-
bemyndigande****Celexnummer för
bakomliggande EU-
regler**

Diskrimineringslagen

32004L0113